

Achter de schooldeur

In deze artikelserie wordt een kijkje genomen op scholen in Nederland die kortere of langere tijd werken met exemplarisch onderwijs. Wat beweegt de leerkrachten, welke motieven hebben zij om zich te verdiepen in exemplarisch onderwijs en welke resultaten zien zij in de praktijk?

Dit nummer stop 1: Basisschool De Wartburg in Woudenberg.

Op basisschool De Wartburg in Woudenberg is exemplarisch onderwijs al jaren een bekend verschijnsel. Waarom zijn de leerkrachten hier zo intensief bezig met deze vorm van onderwijs? Zien zij de effecten ervan? De aftrap van een nieuwe artikelserie vindt plaats in Woudenberg.

‘Het zou mooi zijn als we voor een groot deel exemplarisch konden werken’

Open schooldeuren in Woudenberg

Open schooldeuren

Op de vraag aan het MT van De Wartburg om mee te doen met deze rubriek kreeg ik een positief antwoord. Maar wel met de opmerking: ‘Achter de schooldeur kijken is niet mogelijk bij ons, omdat onze deuren altijd openstaan.’ Het is een opvallend kenmerk van deze basisschool: een jong, enthousiast team dat zich gastvrij opstelt en bereid is een kijkje achter de schermen te geven.

Verandering in mensen

De eerste kamer die ik binnenga, is die van de schoolleider, André Frietema. Vanaf het eerste begin van het nascholingstraject exemplarisch onderwijs is hij betrokken bij dit onderwijsconcept. Wat beweegt hem om met zijn team dit intensieve traject in te gaan? André vertelt erover: ‘Toen ik zelf nog voor de klas stond, moest ik zoveel voorbereiden: lesjes aardrijkskunde, geschiedenis, biologie. Het duizelde me soms hoeveel er in de boeken stond. Daarbij had ik sterk het idee dat het niet bleef hangen bij de kinderen. Ik was als leerkracht druk met het doorlopen van de methodeboeken en hield me niet bezig met de vraag of kinderen het écht begrepen hadden. Het rendement bij exemplarisch onderwijs is veel hoger. Kinderen kunnen vaak na een lange periode

nog haarscherp vertellen wat ze gedaan en geleerd hebben.’ Bij Frietema heeft het niet alleen te maken met zijn visie op leren, wat zijns inziens diepgaand en betrokken moet plaatsvinden. Exemplarisch onderwijs is voor hem ook de sleutel om het pedagogisch klimaat dat hij voor ogen heeft te bereiken. Hoe ziet dat er dan uit? Frietema: ‘Bij het werken met exemplaren ben je als leerkracht puur relatiegericht bezig. Het welbevinden van kinderen is belangrijk.’ En, gaat hij verder, ‘daardoor gaan de kinderen de inhoud leren!’ Heel belangrijk is voor Frietema het feit dat hij zijn leerkrachten hierdoor ziet veranderen: ‘Deze visie op onderwijs doortrekt de mensen. Ze worden meer relatiegericht in het onderwijsproces en genieten ervan wanneer de kinderen betrokken zijn op de inhoud. Dat is voor hen een stimulans om door te gaan en wegen te zoeken om exemplarisch onderwijs meer vorm te geven in hun eigen onderwijspraktijk.’

Exemplarisch onderwijs op De Wartburg

Intussen heeft de bovenbouwcoördinator, Erna Molenaar, in haar takenpakket het coördineren van exemplarisch onderwijs in de school. Ook bij haar loop ik door de geopende deur naar binnen. Waar bestaan haar taken uit en hoe bekijkt zij deze onderwijsvernieuwing op De Wartburg? Ze plant

jaarlijks, in overleg met de twee andere MT-leden, vijf exemplarische weken waarin elke leerkracht een week lang, op de middag, een exemplaar of een miniatuur uitvoert. Twee weken daarvoor wordt tijdens een personeelsvergadering besproken wat elke leerkracht gaat uitvoeren en of er nog lastige punten bij de voorbereiding of de uitvoering te verwachten zijn. Daarnaast stelt Erna zich op als degene die coacht en ondersteuning geeft waar dat nodig is. Ze vertelt: 'Collega's komen bij mij wanneer ze ergens in vastlopen. Ik denk dan mee in de voorbereiding en probeer hen op weg te helpen. Mensen hebben in dit leerproces behoefte aan steun. En twee weten nu eenmaal meer dan één.' Het is niet meer vrijblijvend voor de leerkrachten om exemplaren uit te voeren. 'Uiteraard hebben we oog voor persoonlijke omstandigheden', licht Erna toe, 'maar het is verplicht gesteld dat de leerkrachten in deze weken exemplarisch onderwijs geven.' Wel wordt er een bepaalde mate van vrijheid gegeven aan de collega's. Niet iedereen ontwikkelt zich even snel en er zijn in de achterliggende jaren nieuwe mensen bij

gekomen. Een belangrijk punt voor deze collega's is het doorgroeien en het zich blijven ontwikkelen op hun persoonlijke leerpunten.'

Leerproces

De Wartburg is dit cursusjaar het zesde nascholingsjaar op het gebied van exemplarisch onderwijs ingegaan. 'Waar zitten jullie nu precies en hoe gaat zo'n proces?' Op deze vraag antwoordt Erna: 'Het uitvoeren van exemplaren gaat de meesten hier goed af. Een nieuwe stap voor ons is de vraag hoe we buiten de exemplarische weken om kunnen " profiteren " van onze kennis, vaardigheden en attitude op het gebied van exemplarisch onderwijs. André Frietema sluit hierbij aan: 'We willen in principe al onze zaakvakken exemplarisch gaan geven. Maar hoe gaan we dat aanpakken? Het repertoire exemplaren van de leerkracht moet groter worden. Daarbij kijken we natuurlijk ook naar de ontwikkelingen binnen Driestar Educatief, naar wat het expertisecentrum daarvoor kan leveren.' Erna geeft nog aan dat het leiden van de gesprekken een lastig punt blijft: 'Hoe komen we in de gesprekken

Ita van Oostende en Erna Molenaar

een laagje dieper, zodat de kinderen echt gaan begrijpen waar het over gaat?' Ita van Oostende, IB'er en al vanaf het begin bij het leerproces betrokken, beschrijft het proces van de nascholing als volgt: 'We begonnen superenthousiast, maar wisten nog heel weinig. Vergelijk het met de startende leerkracht die net van de opleiding komt. We zijn nu nuchterder geworden, overzien het meer, het gedachtegoed is meer van onszelf geworden. Nu werken we meer vanuit onze kennis, terwijl we in het begin puur op ons enthousiasme voeren.'

Ook de verantwoording op papier is een volgende stap die De Wartburg gaat maken, of waar de school eigenlijk al middenin zit. Het bezoek van de inspectie was twee jaar geleden een groot succes. Erna: 'Op die dag voerden we allemaal een exemplaar uit. De inspectie was onder de indruk van de dialogen en de inhoud die we naar voren brachten. Maar voor het volgende inspectiebezoek moeten we wel gedocumenteerd hebben waarom we hier precies mee bezig zijn, wat onze doelstellingen zijn, waarom we welke methodelessen achterwege laten en hoe we de organisatie aanpakken.'

Aangepast exemplarisch onderwijs

Wat zie je, op den duur, terug bij kinderen die exemplars meemaken? Harde gegevens zoeken ze daarover niet op De Wartburg. Wel zijn er de succeservaringen die kinderen opdoen. Ik ga de geopende kamer van Ita van Oostende binnen en stel haar deze vraag. Ze vertelt openhartig over haar ervaringen. In haar rol als IB'er is ze, weliswaar aan de zijlijn, bij het proces in de klassen betrokken. Wanneer ze vertelt hoe de kinderen waar zij zich als IB'er op richt dit ervaren, maakt ze onderscheid tussen kinderen die in gedrag opvallen en kinderen die leermoeilijkheden hebben. Voor de eerste categorie kinderen, die ook in het traditioneel onderwijs opvallen, maakt ze samen met de leerkracht van die groep aanpassingen in het exemplarisch onderwijs. Ita vertelt: 'Soms kun je van tevoren al bedenken dat een bepaalde open vraag deze leerlingen te weinig structuur biedt. Samen met de leerkracht bedenk ik dan een oplossing, bijvoorbeeld meer gestructureerde

vragen die we dan apart aan het kind geven of een opdracht die het zelfstandig moet uitvoeren.' Omdat exemplarisch onderwijs een groot beroep doet op intensieve concentratie, verwacht Ita dat deze vragen zullen blijven bestaan. Tegelijkertijd vertelt ze: 'De andere kant is dat kinderen met leermoeilijkheden bij exemplarisch onderwijs volop aan hun trekken komen. Vorig jaar had ik een jongen in de klas die met rekenen en taal continue aan het zuchten was. Maar toen we het exemplaar 'Balanceren op twee wielen' (over de fiets) uitvoerden, wist hij piekfijn te vertellen hoe een ketting draait en hoe dat proces precies in elkaar zit. Hij fleurt op in de kring, hij spreekt mee.' Enthousiast besluit Ita: 'Daar geniet ik enorm van. Dat is pure winst!'

Toekomst/droom

Wat zijn de plannen op De Wartburg voor de komende jaren? Een aantal punten komt hier naar voren. Frietema draagt aan: 'De scholingstrajecten gaan met de bekende ups en downs. Dat is niet anders dan bij andere trajecten. Daardoor gaan de dingen ook langzamer. Sommigen willen wel sneller. Feitelijk werken we nu met twee systemen: het traditionele en het exemplarische systeem. Het zou mooi zijn wanneer we voor een groot deel exemplarisch konden werken.' Ita vraagt zich daarbij af hoe het zal gaan met het reken- en taalonderwijs: 'Op dit moment werken we bij taal en rekenen met de bekende methodes. Maar hoe gaan kinderen dat op den duur ervaren? Gaan ze dat lastig vinden? We ontkomen er niet aan om als school ook hierover na te denken.' 'Langzaam er naartoe groeien', noemt Erna het, 'allereerst gaan we goed kijken naar de methodes van de zaakvakken om te bepalen wat we wel of niet kunnen schrappen.' De leerlijnen die vanuit Driestar Educatief ontworpen worden, zullen daarbij gaan helpen. 'Maar', benadrukt Erna, 'daarmee werken gaat nooit zonder training. Anders is het binnen de kortste keren weer een methode geworden.'

Willemieke Reijnoudt is docent en nascholer exemplarisch onderwijs.

Twee kinderen uit groep 7 van De Wartburg vertellen over hun ervaringen met wat zij onderwijskunst noemen en gaan ook in op wat zij ervan weten. Monica: 'Als we iets doen met onderwijskunst, dan denken we samen ergens over na.' Anike vult aan: 'Het heeft ook wel met kunst te maken. Soms moet je dingen maken, maar kunst is ook wel: dingen uitproberen, onderzoeken. Monica verwoordt het als volgt: 'Vaak is het iets wat je wel kent, maar waar je nog nooit naar hebt gekeken en dan ontdek je erg mooie dingen.' Kunnen ze daar voorbeelden van geven? Beide meisjes knikken: "Werken met spiegels" en "Niet drijven en niet zinken".

Hoe vinden Monica en Anike het eigenlijk om op die manier te werken? Ze noemen allerlei dingen, waaronder leuk en leerzaam. 'Vooral leuk, omdat je dingen écht te weten komt die je eerder nog niet wist. Ook leerzaam, omdat je allemaal wat zegt, maar toch doe je het samen, met z'n allen.' Over de gesprekken geven ze allebei aan: 'Gesprekken vinden we wel moeilijk. Het zijn vaak lastige

vragen. Maar we gaan altijd wel door, omdat we gewoon willen weten hoe het nu echt zit. Dan is het niet zo erg wanneer het moeilijke gesprekken zijn.' Na dit korte gesprekje wordt Monica en Anike gevraagd of ze zelf nog iets kwijt willen over onderwijskunst. Ze kunnen het zo snel niet verzinnen, maar na de korte pauze staan ze ineens weer bij me: 'Schrijft u er ook maar in dat ze bij onderwijskunst altijd weer nieuwe leuke dingen verzinnen!'

